

Stockholms adresskalendrar

- direkrlänkar till det förflutna

Idag har vi många sätt att söka efter adresser eller telefonnummer – inte minst genom internet. För den som inte gillar datorer finns fortfarande den trycka telefonkatalogen. Men hur fick man tag på varandra förr i världen då, innan man hade telefonkataloger? Jo, då fanns adresskalendrarna. De började ges ut långt innan telefonen uppfanns så på den tiden var det just adresserna som var den viktiga kontaktuppgiften. Men kalendern fick också en viktig roll som samhällsguide.

Som Stockholms äldsta adresskalender brukar uppges Henels bok *Den nu för tiden florerande widtberömde kongl. residence-staden Stockholm* från 1728. Men redan Stockholms skotteböcker kan sägas tjäna som ett slags tidiga varianter. I dessa förtecknades skattepliktiga personer i Stockholm, sorterat efter bostad. Den första skotteboken utkom 1460.

Annars var det på 1780-talet tanken på en mer omfattande förteckning slog rot. 1787 presenterades en lite vägvisare genom Stockholm och dess malmar och två år senare utkom *Stockholms stads- och handelsvägvisare*. Ingen av dem gavs ut i särskilt många årgångar men ett frö var sått. 1834 påbörjade Anders Wallin så utgivningen av den dittills mest omfattande adresskalendern: *Var bor N. N.?*. Den innehöll inte bara många fler adresser än tidigare utan också yrkesregister och gatuförteckning.

Ändå stod den sig ganska slätt i konkurrensen när P. A. Huldbergs Stockholmskalender – ursprungligen döpt till *Ny adress-kalender och vägvisare inom hufvudstaden Stockholm* – började utkomma 1856. Denna överträffade alla föregångare i omfång, format, aktualitet och redigering och det är denna man menar när man talar om Stockholms adresskalender. Avgörande nyheter var ägarförteckningen på alla stadens hus och tomter och ett utökat yrkesregister. Privatpersoner stod listade under rubriken adressregister. Något som mångdubblades av Huldberg var själva kalenderavdelningen – som vi idag kanske skulle jämföra med de blå, gröna och gula sidorna i telefonkatalogen. Denna avdelning växte under årens lopp till att bli en guide för invånarna till hur samhället fungerade, stadsstyret, undervisning, försvar, sjukvård, kommunikationer, föreningar, post- och telefoni, ordningsföreskrifter och så vidare. Nytt var också att ha med reklamannonser i kalendern. Till att börja med låg de samlade men efterhand dök reklamen upp lite varstans.

Kalendrarna fick följande huvuduppdelning:

Annonsavdelning

Kartavdelning

Adressavdelning – ett namnregister från A till Ö över privatpersoner och företag.

Kalenderavdelning – blandad samhällsinformation, allt från Stockholms alla skolor till viktiga upplysningar om resor med järnvägen och aktuella telegrampriser.

Egendomsavdelning – information om vem som äger tomter och fastigheter, indelad efter kvarter.

Länsavdelningen – register över personer och samhällsfunktioner i Stockholms län, utanför Stockholms stad.

Stockholms adresskalender var viktig bland allmänheten långt in på 1900-talet. Först i och med att telefonen blev ett självklart inslag i hemmen hotades dess ställning. De alltmer omfattande telefonkatalogerna gjorde att adresskalendern inte längre kändes lika nödvändig som tidigare. Sista årgången av Stockholms adresskalender utkom 1974. P.A. Huldbergs verk levde dock vidare i form av Stockholms fastighetskalender som har omfattande register gällande kvarter, fastigheter, fastighetsägare och fastighetsbranschen i övrigt.

För oss idag har de gamla adresskalendrarna en annan roll än då de gavs ut. Uppgifterna i dem är förstås föråldrade men som direktlänkar bakåt i historien är de högst aktuella! Att titta i dem är ofta både intressant och roande på samma gång. Man kan på flera vis få en bild av hur annorlunda samhället såg ut. Ta bara namnen på dåtidens föreningar. I 1800-talets kalendrar finner vi till exempel: ”Borgerskapets Gubbusdirektion”, ”Sällskapet till uppmuntran af öm och sedlig modersvård”, ”Föreningen för befrämjande af Skolungdomens Vapenöfningar” ”Sällskapet för dygdigt och troget tjänstefolks belönande”... Föreningsnamn som kanske är svårare att tänka sig idag?